

הרב יוחאי יחיא

בענין דבר ולא חצי דבר

ראשי הפרקים

- א. הקדמה
- ב. שיטת הרי"ף
  1. הסבר הגרני"ט
  2. קושיות על דברי הרי"ף
  3. יישוב דברי הרי"ף
- ג. שיטת ר"י
  1. ביאור חידושי הרי"מ
  2. ביאור המהריט"ץ
- ד. דעת הרמב"ן
- ה. להלכה
  1. הכרעת השו"ע באבה"ע
  2. קושיית שעה"מ
  3. אופנים ליישב

א. הקדמה

משנה ב"ק ע,א:

גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם או על פי שנים אחרים משלם
תשלומי ארבעה וחמשה.

ובגמ': "לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא דאי ר"ע האמר דבר ולא חצי דבר,
דתניא אמר רבי יוסי כשהלך אבא חלפתא אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה,
ואמרי לה ריב"ז אצל אבא חלפתא, אמר לו הרי שאכלה שנה ראשונה בפני
שנים שניה בפני שנים שלישית בפני שנים מהן אמר לו הרי זו חזקה, אמר לו
אף אני אומר כן אלא שר"ע חולק בדבר שהיה ר"ע אומר דבר ולא חצי דבר.
אמר אביי אפילו תימא רבי עקיבא מי לא מודה ר"ע בשנים אומרים קידש
ושנים אומרים בעל דאע"ג דעדי ביאה צריכי לעדי קידושין כיון דעדי קידושין
לא צריכי לעדי ביאה דבר קרינא בה ה"נ אע"ג דעדי טביחה צריכי לעדי גניבה
כיון דעדי גניבה לא צריכי לעדי טביחה דבר קרינא ביה ורבנן האי דבר ולא

חצי דבר למעוטי מאי למעוטי...שנים אומרים אחד בגבה ושנים אומרים אחד בכריסה הני אמרי קטנה היא והני אמרי קטנה היא".

בבאור החילוק – לרבנן, דמודו דבעדות שערות, שנים אומרים בגבה ושנים אומרים בכרסה הוי חצי דבר ואילו בעדות על שנות חזקה לא הוי חצי דבר, נחלקו ראשונים. נביא אי"ה דבריהם ונדון בהם?

ב. שיטת הרי"ף

הרי"ף ב"ב (ל,ב בדפיו) כתב:

"והדין הוא פירוקא לא דמיא חזקה לשתי שערות דעדות כל שתא ושתא משני חזקה דבר מעליא הוא דהא מיחייב לאהדורי פירי דתרתני שני אפומייהו כד לא אתיא כת שלישית וכד אתיא כת שלישית ומסהדא דאכלה שנה שלישית הרי מלאו ליה תלת שנין וקיימא ליה חזקה ואי לאו דינא דחזקה הוה מיחייב לאהדורי פירי דתלת שנין אלא כיון דמלאו ליה תלת שנין קיימא לה חזקה וקיימא ארעא בידיה ודידיה הוה קא אכיל והיינו טעמא דמצטרפו לענין חזקה דמגו דהויא עדות לענין פירי הויא עדות לענין חזקה דהא בהא תליא אבל שתי שערות ליכא למימר בהו הכי דכיון דלא מסהיד אלא בחדא חדא שיערה אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בכריסה ואנן בעינן שתי שערות במקום אחד לא הויא עדותן עדות דחדא שיערה חצי דבר הוא ולא מהניא מידי דלא עבדינן בה עובדא וכמאן דליתיה דמיא והויא ליה כג' שנים שאינן רצופות הילכך לא מצטרפי והרי איתברר לך דשניאן שני חזקה משתי שערות ואיפריק קושיין כהוגן".

מפשט דבריו נראה דעדות שאפשר לקיים בה דבר, כגון לגבות פרות, שפיר תצטרף לעדות אחרת, כגון עדות על ג' שנות חזקה. אך בכת על שיערה בגבה וכת על שיערה בכרסה – כל כת בפני עצמה לא מהני כלל ולכן אינן מצטרפות.

1. הסבר הגרני"ט

הגרני"ט (ב"ב ס"י קפג) מוסיף לבאר דלא בעינן דוקא תוצאה מעשית ממשית בעדות כל כת. כדי שלא יהיה חסרון חצי דבר די בכך שבמקום אחר עדות כזו היתה מאפשרת תוצאה מעשית, שוב לא הוי חסרון של חצי דבר, לדעת רבנן.

ומוכיח זאת שהרי פעמים שהמערער על השדה אינו טוען שהיושב גזלה אלא טוען לפירות הורדתיו ובכה"ג כאשר יבואו עדים שאכל שנה אינו זוכה בפירות שהרי המערער הודה שאינם שלו. מ"מ לרבנן מועילה עדות של שנה

שנה בחזקה א"כ מוכח שאין צורך שתועיל העדות לפירות בפועל אלא הואיל ויש מקום שעדות זו נחשבת דבר שלם, אין כאן חצי דבר.

עפ"י הגר"ט מבואר שנחלקו ר"ע ורבנן בגדר חצי דבר, האם הוא גדר בקיום הענין שלפנינו, שאין לקיים דבר עפ"י שתי עדויות וזו דעת ר"ע ואילו לדעת רבנן הוא גדר בגוף העדות, האם על אמירה כעין זו יש שם עדות במקום אחר.

2. קושיות על דברי הרי"ף

תוס' (ב"ק עב, ד"ה למעוטי) מקשה על הרי"ף ממשנה (גיטין סג, ב): "האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כיתי עדים שנים שאומרים בפנינו אמרה, ושנים שאומרים בפנינו קיבל וקרע". ממשנה זו רואים שעדות כזו לא חשיב חצי דבר אע"ג שכל כת צריכה לכת השניה וכל כת וכת בפני עצמה לא מהני לכולם. ומ"מ אין שם חסרון של חצי דבר.

בעה"מ (ב"ק כז בדפי הרי"ף) הקשה על הרי"ף שעדות בשערה אחת אינה עדות ולא מהני לשום דבר. א"כ מדוע הקשו (ב"ק ע, א) דמתני' דלא כר"ע לכאורה מתני' גם לא כרבנן, שהרי עדות הטביחה לא מהני בפני עצמה כלל והוי חצי דבר גם לרבנן (לפני שאביי חידש שעדות ע"ג עדות מתקבלת).

3. יישוב דברי הרי"ף

הסבר הרמב"ן

הרמב"ן (בחידושו לב"ב נו) מתרץ את קושיית תוס' בגיטין: "ואיכא למימר דעדות, דבפנינו אמרה לו עדות בפני עצמו היא, ולא איצטריכא לאיצטרופי דלא מסהדי כלל בגירושיה או בגיטה אלא דחזו דאיתתא שויתיה להאי גברא שלוחה ומעתה יכול לקבל גיטה. שהרי הוא שלוחה ואינם צריכים להצטרף כלל".

ומבואר מדברי הרמב"ן שעדות על מינוי השליחות חשיבא כעדות על דבר שלם בפני עצמו כיון שיש אופן שאינה צריכה עידי קבלה, כשיוצא גט מתחת יד השליח. וזה שפעמים צריכה עדי קבלה אין בכך חסרון של חצי דבר לרבנן כפי שהסביר הגר"ט, כל שבמקום אחר מהני עדות כזו. ואילו תוס' בקושייתם הבינו ברי"ף דבעינן תוצאה מעשית עכשוית.

על קושיית בעה"מ כתב הרמב"ן במלחמות (ב"ק שם), שבהו"א סברו שרבנן לא דרשי כלל 'דבר ולא חצי דבר': "אלא דבר ואפילו חצי דבר. דעל כרחך נמי הוה לן למימר הכי דרבנן לא סברי דבר ולא חצי דבר דאי לא מתני' מני".

אומר הרמב"ן, מאחר והמשנה גם לדעת ר"ע לאחר חידושו של אב"י שוב יכולה לשאול הגמרא האם גם רבנן דורשים דין דבר ולא חצי דבר. לכל הפחות אי מהני החצי דבר לדבר שלם במקום אחר, וכנ"ל.

הקה"י (סנהדרין יט) מכריח את סברת הרמב"ן שבהו"א של הגמ' לפני שידענו את חידושו של אב"י לא ניתן להבין שרבנן דורשים דבר ולא חצי דבר שאם אכן אית להו דבר ולא חצי דבר, רק שסוברים שאם מועיל לפירות יועיל אף לחזקה עדיין לא מובן איך נקבל עדות לחזקה ע"י ג' כיתות. שאע"פ שהכת הראשונה והשניה מועילות לפירות אך הכת השלישית מועילה רק לחזקה ואינה מועילה לפירות ואיך נוכל לקבלה אפילו לרבנן. אך לאחר שמחדש אב"י שעדות ע"ג עדות מועילה אף שהעדוה האחרונה אינה מועילה כלל, שוב ניתן להבין שרבנן אית להו דבר ולא חצי דבר והכת השלישית מתקבלת ע"ג הכיתות הראשונות שהעידו לפירות, אף שעדותה של הכת השלישית לא מהני לפירות בכל גוונא.

תירוץ רעק"א

רעק"א (דרו"ח סוף חולין) מבאר שתירוץ הרמב"ן על קושית בעה"מ, שלהו"א רבנן לא דרשי דבר ולא חצי דבר ורק לאחר דברי אב"י למדה הגמ' שרבנן דורשין חצי דבר. תירוץ דחוק הוא ורוצה לומר שעיקר קושיית בעה"מ ליתא שהרי אנו מוצאין שעדי טביחה מועילים בפני עצמם כגון: כאשר יודעים העדים שבהמה זאת שטבחה הגנב שייכת לראובן וכיון שאין חזקת מטלטלין בגודרות, ממילא עדותם מועילה לחייבו בתשלומין לפי שעת הטביחה, כדן "תברא או שתיה", ודמי לעדות של אכילת פירות, בטוען לפרות הורדתיך ולא מהני העדות לפירי מ"מ מועיל לענין חזקה. וכהסבר הגרנ"ט דכל שעדות זו יכולה להתקבל במקום אחר לא הוי חצי דבר.

נראה שכוונת רעק"א שכבר בהו"א המשנה קיימא אליבא דרבנן בהיכי תימצא שעדי הטביחה מכירים שהבהמה של ראובן, אך לפי הסבר הגרנ"ט שהבאנו לעיל, אם מצינו מקום אחד שעדות על טביחה מועילה בפני עצמה אי"כ יש לעדות שם עדות ותועיל בכל מקום.

הוסיף רעק"א: "ואולם עדיין לא פלט מנן קושיה אחרת כעין קושיית הרז"ה והיינו במה דהקשה תוס' על הר"י מההוא דג' אומרים בפנינו אמרה, ובחי הרמב"ן (ב"ב) תרץ דעדי אמירה לחוד – מהני, דהוי שליח ואם יקבל גט בפנינו מהני ואף דעדי קבלה לחוד לא מהני מ"מ לא הוי חצי דבר כיון דעדי אמירה לא צריכי לעדי קבלה ע"ש. ובזה יקשה לס"ד דהכא".

לעיל הבאנו קושית תוס' ממשנה בגיטין: שנים אומרים בפנינו אמרה וכו' ושם כל עדות בפני עצמה אינה מועילה לדבר והובא לעיל תירוץ הרמב"ן בחידושו שעדות על מינוי שליח מהני ולא חשיב חצי דבר, דהוי שליח ואם יקבל הגט בפנינו מהני. ואף דעדי קבלה לחוד לא מהני מ"מ לא הוי חצי דבר כיון שעדי אמירה לא צריכי לעידי קבלה כתירוץ אביי.

מקשה רעק"א, לתירוץ הרמב"ן יקשה להו"א, קודם תרוצו של אביי, דאם לרבנן היכא דעדים אחרונים לא צריכי לראשונים אין חסרון של חצי דבר, א"כ מתני' דגיטין על עידי מינוי שליחות ועידי קבלה כמאן אזלה?

לכן מבאר רעק"א באופן אחר. מתחילה ברור שלרבנן מהני עדות על גבי עדות ואם קבלנו עדות גניבה עדות טביחה תתקבל. ואם קבלנו עדות על מינוי שליח ניתן לקבל עדות גם על הקבלה, אלא שהגמ' מקשה על ר"ע בדוקא. לר"ע, אף שקיבלנו עדות לענין פירות לא ניתן להשתמש בה לענין חזקה. בהו"א ס"ד דבעינן שתועיל "לענין מה שאנו דנים" והואיל ואז עוסקים בשאלה אם יש חזקת קרקע לא נוכל להשתמש בעדות שהועילה לענין פירות. ואם כן אף שקיבלנו עדות גניבה לא ניתן להשתמש בה לענין תשלומי ארבעה וחמישה שבזה אנו דנים. ולכן מקשה הגמ' לימא מתניתין דלא כר"ע אך לרבנן שניתן להשתמש גם בעדות שהועילה לדבר אחר נוכל להשתמש בעדות גניבה גם לענין ארבעה וחמישה ומועילה עדות על גבי עדות.

ומבאר רעק"א את תירוצו של אביי "ומי לא מודה ר"ע בשנים אומרים קידש ושניים אומרים בעל וכו'" שאע"פ שעדות הקידושין לא באה לענין הביאה אך לאחר שהעידו על הקידושין הוחזקה אישה זו באשת איש, בתחילה אנו דנין שהיא מקודשת ועדות הביאה מחייבה מיתה, וכיו"ב שתחילה אנו דנין שגנב ואח"כ ממילא חייב על הטביחה. אך א"כ מדוע לא נאמר כן גם בעדות פירות, שכבר נודע לנו שיושב שנה ע"י עדות אכילת פירות, מבאר רעק"א "שאני חזקה דהתשלומי פירות הם היפוך החזקה", כוונתו שפסיקה המחייבת פירות סותרת את המגמה ליצור חזקת ג' שנים למחזיק.

שיטת האור שמח

עפ"י דברי האור שמח (ריש ה' סוטה) תבואר שיטת הרי"ף. שואל האור שמח על הא דקי"ל שבעדות קינוי וסתירה מועיל אפילו בשתי כיתות נפרדות כת על הקינוי וכת על הסתירה והרי יש פה חסרון של חצי דבר, אלא מבאר האור שמח דמסתברא בשיטת הרי"ף דהיכי שהדברים המה עצם החיוב כגניבה ומכירה בנפש לרבנן סגי אף אם הוא חצי דבר, מה שאין כן בשתי שערות שיכול להיות גדול בלא שערות כמו סריס ובנים וכיו"ב רק שהסימנים הוא סימן ומופת שהיא גדולה וכן חזקה מה שאכל שלוש שנים בשופי זה אות נאמן שמכר לו השדה בשטר בזה כיון שמעידים על חצי סימן א"כ לא הוא עדות כלל ולכן בעי הרי"ף ליתן טעם בחזקה משום שמועיל עדותן לאכילת הפירות אך בדברים שהם עצם החיוב כמו בגניבה ומכירה בנפש לא בעי כלל שיועיל עדותן לשום דבר. למדנו מדברי האור שמח שקושית תוס' ובעה"מ מעיקרא ליתא. כל דין חצי דבר לרבנן שייך רק בראיות אך במינוי שליח או גניבה וטביחה שהם 'עצם הדבר' אין דין כזה.

לאחר חילוק האו"ש שיש לחלק בין עדות על עצם המחייב לעדות ראיה שרק בראיות יש חסרון של חצי דבר, קשה מדוע לגמ' ברור שר"ע יסבור שיש חסרון של חצי דבר גם כאשר מעידים על עצם החיוב (בב"ק עב, הקשו שעדות גניבה וטביחה לא כר"ע) במקום תירוצו של אב"י שעדות על גבי עדות מועילה היה ניתן לתרץ דשאני עדות חזקה שהיא "ראיה" בעוד שעדות בגניבה וטביחה זה עדות של המעשים המחייבים? ונראה לומר שהסבר האו"ש נכון רק לרבנן שלדעתם זה דין בקבלת עדות ולכן דוקא בראיה יסברו שאין משמעות לחצי דבר שאין באמירה זו מאומה דהיינו שבשערה אין בה שום משמעות אך לאחר שהתקבלה העדות מסיבה אחרת כגון לפירות מהני גם לשאר דברים אך לר"ע שזה דין בצירוף עדות ואפילו שהתקבלו העדויות אי אפשר לצרפם מבואר שהחסרון זה בלפסוק דין ע"י שתי כיתות וא"כ אין חילוק בין עדויות של "ראיה" לעדויות של המעשים המחייבים, ז"א שלעולם לא נפסוק דין ע"י שתי כיתות.

ג. שיטת ר"י

תוס' בב"ק (עא ד"ה למעוטי) מבארים, לדעת רבנן, את החילוק בין עדות שערות דלא מהני לגי' כתות בשנות חזקה דמהני: "דהתם ראו כל מה שהיו יכולין לראות באותה שנה". וכעין זה כתב בעל המאור (ב"ק כת, א):

ושאני עדות התלויה בשני זמנים מעדות התלויה בזמן אחד שכל עדות התלויה בזמן אחד כיון שהיה יכול לראות זה בשעה שראה זה ולא ראה לא מצטרפים.

1. ביאור חידושי הרי"מ

הרי"מ בחידושו (גיטין סג ד"ה תוספות) מבאר שאין כוונת תוס' דתליא הטעם אם יכולין או אין יכולים דאטו באונס או פשיעה תליא כשרות העדות: "רק הטעם לחלק בין שהעדות בשעה אחת כמו ב' שערות דראיית העדות שיש לה ב' שערות והיא גדולה ובפעם אחת דזהו הדבר וכשלא ראו כת אחת רק שעה אחת א"כ ראו רק חצי דבר מהעדות של אז. ולא מהני בודאי אף שהיו אנוסים ולא יכלו לראות יותר. רק בשני חזקה כיון שגם בכת אחת אין העדות של החזקה בפעם אחת רק בהמשך זמן של ג' שנים. וא"כ מה שראו אכילת שנה אחת ראו כל הדבר שיש לראות ועל שנה ב' גם אם היו רואים הוא ראיית זמן אחר ואין חילוק בין אחרים להם וקרינן ביה דבר שלם בשעת ראייה".

ז"א שעדות שהזמן מחלקה לכמה "ראיות" לא יהיה חסרון שכל "ראיה" תגיע מכת אחרת אך עדות של ראייה אחת נוכל לקבלה רק מכת אחת.

בדומה לדברי הרי"מ מבאר הגרני"ט (ב"ב ס"י קפג): "יש לבאר שכוונתם דאין הטעם דלא מהני לרבנן משום שלא ראו כל מה שיכולים לראות אלא הכוונה דדבר שמצורף מחלקים וכל חלק מועיל לחלק השני כל חלק נקרא דבר שלם אבל בבי שערות מציאות וענין אחד דכשיש לה ב' שערות נעשית גדולה וכמות זו של ב' שערות על כרחך שבבת אחת נמצאים אצלה".

נראה שכוונתו כמו שביארנו בדעת הרי"מ, שאם ה"זמן" גורם את הפרטים אזי כל פרט דבר שלם אך אם הכמות גורמת את הפרטים אז יש צורך בכל הפרטים בכת אחת.

2. ביאור המהריט"ץ

המהריט"ץ (סי' קו) מבאר שהחסרון בראיית שעה אחת משום דמחזי כשיקרא "כיון שהלכו לבדקו ובדקו אותו וראה שעה אחת מימין למה לא ראה אותה שבשמאל ואותן שמעידים על אותה שבשמאל כיון שבדקו למה לא ראו אותן שבימין לכך לא הוי עדות דודאי שקר הוא או שהן מכחישין זה את זה שזה אומר אני בדקתי בעצם ולא מצאתי כי אם שעה אחת בגבה

והשני אומר אני בדקתי בעצם ולא ראיתי כי אם שעה אחת בכריסה א"כ עידי שקר הם. כיון שהם מכחישים זה את זה ולכן אין כאן עדות".

מבואר מדבריו שאין מקבלים עדות זאת מחשש שהעדים משקרים. ולכאורה קשה דאם זה הטעם קרא ל"ל ת"ל דאיכא חשש משקר?

ויש לומר שלולי חידוש הפסוק לא היה לנו כח לקבוע מסברה שאין מקבלים עדות זו שהרי בדבריהם אין הכחשה מפורשת, והפסוק בא לחדש שכאשר יש חסרון של חצי דבר המיחזי כשקרא אין לנו לקבל עדות זו.

ד. דעת הרמב"ן

הרמב"ן במלחמות (ב"ק כח בדפי הרי"ף) כותב: "הרוצה לעמוד על העיקר יבוא ויסמוך על דברי רבינו שלמה ז"ל".

וכונתו למש"כ רש"י (ב"ק ע,ב): "הני אמרי אכתי קטנה היא וכו', הילכך לא מצטרפין, אבל לגבי חזקה כולן מעידין שהיה מוחזק בה".

והרמב"ן מבאר כוונת רש"י – הרמב"ן מחלק שבעדות על שעה אחת אין זו התחלת הגדלות "שאף הקטנה שבקטנות אפשר שיהיה לה שעה אחת, וכשאתה מעמידה על אותה חזקה שהן מעידים אכתי קטנה היא... אפילו עמדה בשעה זו כל ימיה קטנה היא".

לעומת זאת, עדות על חזקה אכילת השנה הראשונה היא התחלת החזקה, שכל כת מעידה שהוא מוחזק בה כאדם המחזיק בשליו. ואילו שמעידין אנו ראינוהו אוכל אותה כאוכל את שלו עדות שלם הוא אעפ"י שאנו צריכים עדות אחרים מפני שאתה אומר שמא יצאת מרשותו ולא עמדה בחזקתו אלא אותה שנה מ"מ אם תעמידנה בחזקתה בעדות זו שלו היא, נמצאת עדות זו התחלת עדות שניה שהרי העידו שראו אותו ברשותו של זה ולא יצאת מרשותו ושלו היא אם לא נולד שם דבר אחר ויצאת מרשותו. א"כ למדנו בדעת הרמב"ן שהמדד לחסרון של חצי דבר בעדות הוא כאשר העדות אינה משנה את החזקה הקודמת ומחילה חזקה או ידיעה בנשוא העדות, אך כאשר העדות מהווה התחלת חזקה או ידיעה בנשוא העדות וכל המתבקש ע"י הכת הנוספת הוא שהענין ישתמר בכה"ג אין חסרון של חצי דבר.

ר' מאיר שמחה (ב"ב כט,א אות ה) מבאר שהרמב"ן בהסברו לדין חצי דבר אזיל לשיטתו בגדר חזקת שלוש שנים. הרמב"ן בחידושו (ב"ב מב,א) מבאר טעם חזקת ג' שנים וז"ל: "דטעמא דחזקה לאו משום איזדהורי דידיה בלחוד

אלא כיון דהאי שתק רגלים לדבר, אלא שתוך שלוש אמרינן למחזיק אחוי שטרך ולאחר שלוש כיון דלא מיזדהר ביה טפי איתרע ליה האי טענה ואמרינן לא לחינם שתק". היוצא מדברי הרמב"ן שהוכחת החזקה נעשית מיד אלא שיש להמתין ג' שנים כדי לסלק הריעותא של אחוי שטרך.

לפי זה מסביר ר' מאיר שמחה שכל כת הבאה להעיד על אכילת שנה מעידה כבר על דבר שלם שהרי דעת הרמב"ן שהחזקה נוצרת מיד.

הדבר מובן לפי הסבר האו"ש (הנ"ל פרק ב) בדעת הרי"ף, שחילק שדין דבר ולא חצי דבר קיים רק בעדות של סימן לדבר מסויים כגון סימני גדלות שהם אינם גדלות אלא סימנים לגדלות וחצי סימן לאו כלום הוא, ולפי הסברו בדעת הרמב"ן שכל כת מעידה על דבר שלם ומה שצריכים ג' כיתות הוא רק לסלק הריעותא של אחוי שטרך א"כ כל כת העידה על דבר משמעותי, ולא דמי לחצי סימן. דג' שנים אינם סימן שקנה דלכך די אף בשנה אחת.

ה. להלכה

1. הכרעת השו"ע באבה"ע

בשו"ע (אבה"ע קמב) נפסק:

אם יש עדים שהבעל מסר לסומא זה גט זה לגירושין, כשר שהרי כיון שיש עדים אינו צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם ויהיב לה באפי הנהו סהדי גופייהו, ואם נתקיים בחותמיו כשר בכל גוונא.

ז"א שצריך שתהיה הנתונה באפי הנהו סהדי של המסירה. והט"ז ציין שמקורו בדברי הרמ"ה שבטור. וטעמו דלא להוי חצי דבר. והוסיף הט"ז שלתוס' אין כאן חסרון כלל שהרי מעידים על מה שיכולים לראות אלא מוכח שהרמ"ה סובר כרי"ף שרק כאשר העדות הראשונה מהני בפני עצמה לדבר מסוים לא הוי חצי דבר. ואנן קי"ל כשיטת תוס' שכתבו שתירוץ זה עיקר.

אך קשה, שהרי תוס' הנ"ל הקשו על שיטת הרי"ף ממשנה בגיטין וכנ"ל, דבעדי שליחות ועדי מסירה אין חסרון של חצי דבר ולרמב"ן מיושב דעדי מינוי השליחות מהני במקום אחר ולכן אין בהם חסרון של חצי דבר. הב"ש מבאר דשאני הכא שאין כח לעולם ביד השליח, שהרי הוא סומא ואינו יכול לומר בפ"נ וחיוב עדים, ושאני מהמשנה בגיטין דפעמים יש כח ביד השליח לגמור הגירושין ולא יועיל תרוץ הרמב"ן.

2. קושיות שעה"מ

שער משפט (ל,יא) מקשה על הכרעת הטי"ז והב"ש שהשו"ע הכריע כשיטת הרי"ף. בשו"ע חו"מ (קמ,יב) כתב:

יש אומרים שאין עדות השוכרים מועיל אלא אם כן שכרו בשטר, אבל אם שכרו בלא שטר, לא. ויש אומרים דאפילו שכרו לשלשה שוכרים זה אחר זה, לכולם בלא שטר, מצטרפים.

מבואר, ששלושה כתי עדים ששכרו כל אחת שנה מצטרפים לעדות חזקה, ואומר שעה"מ שאי אפשר לומר שמהני לדעת הרי"ף משום שכל כת מחייבת עצמה בתשלום שכירות למערער שהרי יש שהכת הראשונה מגיעה להעיד ללא הכתות הנוספות והבית ממילא שייך למערער, ולהם יש הודאת בע"ד שחייבים לו השכירות: "מה עדות הוא זה שיהא דבר שלם הלא מתחייב בהודאתו ומקיימי דבר דיבר הכתוב ולא בעושי הדבר", וא"כ משמע שהשו"ע לא פסק כרי"ף אלא כתוס'. א"כ נמצאו פסקי השו"ע סותרים זה את זה. בחו"מ פסק כתוס' ובאבה"ע פסק כרי"ף.

מתרץ שער משפט, שאפשר שהשו"ע מסתפק ובכל מקום נקט לחומרא, ולכן בגט שמביא חרש מצריך שעדי הנתינה יהיו במסירה, אך בחזקה לא יוציא הקרקע מידי היושב כי ייתכן והלכה כתוס'.

אך מקשה שעה"מ מדין נוסף בשו"ע (רה,ה):

יש מי שאומר שאפילו אמר: כתבו לי שמסרתי מודעא בפניכם וכשיודע על פי עדים האונס שאנסוני יצטרף עדותכם לבטל המקח, אין שומעין לו. (רמ"א:): מיהו אם כבר כתבה המודעא, והביא אח"כ ראיה דאנוס היה, המכירה בטלה.

וצ"ע איך מועיל עדי שטר על המודעא בצירוף עדים על האונס הרי כל כת אינה מועילה בפני עצמה כלום, ואין לומר שהרמ"א הכריע כאן כשיטת תוס' מספק ודעתו שבספק חזקה משאירים אצל המרא קמא דא"כ הדרא קושיה לדוכתא מדין השוכרים לעיל, דהתם מספק אוקים בידי המחזיק וצ"ע.

וכן אומר קצוה"ח (רה): "נראה דהיינו לשיטת תוס' בהא דמהני שלשה כתי עדים לחזקה ולא הוי חצי דבר, כיון שראו כל מה שהיו יכולין לראות כמ"ש תוס' במרובה (ב"ק ע,ב) אבל לשיטת הרי"ף טעמא דחזקה דמהני לשלומי

פירי ע"פ כת הראשון, א"כ הכא הו"ל חצי דבר כיון דמודעא בלא אונס וכן אונס בלא מודעא לאו כלום".

3. אופנים ליישב

את הקושיא הראשונה של שעה"מ, כיצד מועילה עדות שוכרים, יש ליישב עפ"י דברי הגרנ"ט בדעת הרי"ף; לדעתו כוונת הרי"ף שמספיק שיש מציאות כל שהיא במקום אחר שעדות על נתון מסוים מועילה כדי שנוכל לקבלה תמיד, כגון שהמרא קמא טוען לפירות הורדתיו ששוב אין העדים מועילים לפירות, ע"ש, וא"כ גם כאן אף שהעדות של השוכרים אינה מחייבתם ממון למערער אלא הודאת בע"ד מחייבתם. אך מצינו שתועיל עדות לחייב השוכרים לשלם למערער, כגון שיעידו אחרים שראו השוכרים שם שנה, ויתחייבו מדין עדות. לכך אין חסרון חצי דבר בעדות השוכרים אף שהיא כשלעצמה לא מחייבת אותם בתשלום למערער, אלא הודאתם מחייבת.

אמנם אין זה מיישב את הקושיא השניה של שעה"מ, שהרי עדות מודעא לעולם אינה מועילה. בפני שלמה (ב"ב מ,ב) מבואר, שאע"פ שיש בעדות מודעא חסרון של חצי דבר חכמים עשו תקנה כדי להציל העשוק מיד עושקו.

ב. הבאנו לעיל את דברי האו"ש, שדין חצי דבר הוא רק בעדות שהיא סימן לדבר אך לא היכא שהעדות היא חלק מדין הדבר, כך הסביר מדוע לפי הרי"ף מועילה עדות בקינוי וסתירה, שאע"פ שאין משמעות לקינוי מ"מ זה מעשה שגורם את הדין. לפי זה מסביר הקה"י (סנהדרין יט) שבעדות על מודעא אין חסרון של חצי דבר שאין עדותם רק בגדר עדות סימן לדבר בלבד שהמכר שיעשה אחר כך אינו קיים "אלא דקעביד עכשיו ביטול על המעשה דלהבא", ומדמה זאת לענין ביטול נדרים שמפר נדרי עצמו עד שלא ידור, וכן מוכח בדעת הרמב"ם שמהני מודעא גם על גט שאינו באונס "כל גט שאתן מכאן עד עשרים שנה יהא בטל", מבואר א"כ שביטול הוא מעשה מבטל ולא ראיה שאכן נעשה באונס, ולכן לפי הסבר האו"ש אין כאן חסרון של חצי דבר.

לפי דברי שעה"מ יש לפנינו ספיקא דדינא ויש לחוש לחומרא לשתי הדעות וכן כותב החכמת שלמה בסימן רה לפי הסברו של הגרנ"ט ניתן לומר, שהכרענו כדעת הרי"ף דדי בשם עדות גם לענין אחר, ואם נפסוק כאור שמח כל הדין של חצי דבר הוא רק בעדות סימן לדבר.